

NATALIA ANNA FECHNER

***STOSUNKI UNII EUROPEJSKIEJ
Z CHIŃSKĄ REPUBLIKĄ LUDOWĄ
W XXI WIEKU***

Poznań 2017

Recenzja

prof. UAM dr hab. Maciej Walkowski
prof. zw. dr hab. Adam Gwiazda

Skład komputerowy

Marta Ratajczak

Projekt okładki

Joanna Popiołek

Copyright©2017by

 Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa
All rights reserved

ISBN: 978-83-65096-48-7

 Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa
ul. Orzeszkowej 1, 60-778 Poznań
tel. 61 851 05 18
e-mail: kierownik.wydawnictwa@wsb.net.pl
www.wsb.net.pl

Druk i oprawa
„ESUS” Agencja Reklamowo-Wydawnicza
ul. Wierzbicice 35, 61-855 Poznań
tel./fax. 61 835 35 36
www.esus.pl

Wydanie pierwsze
Druk ukończono w październiku 2017 r.

Składam serdeczne podziękowania
Panu prof. zw. dr. hab. Zdzisławowi W. Puśleckiemu
za okazaną życzliwość, zrozumienie, pomoc oraz
cenne uwagi przekazywane w trakcie
przygotowywania niniejszej pracy

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	5
WSTĘP	7
ROZDZIAŁ I	
TEORETYCZNE UWARUNKOWANIA WSPÓŁPRACY UNII EUROPEJSKIEJ Z CHIŃSKĄ REPUBLIKĄ LUDOWĄ	21
1.1. Liberalne podstawy współpracy UE z Chinami	22
1.2. Protekcyjnistyczne uwarunkowania współpracy Chin z UE	30
ROZDZIAŁ II	
PODSTAWY POLITYCZNE, INSTYTUCJONALNO-PRAWNE I EKONOMICZNE WSPÓŁPRACY UE I CHRL	55
2.1. Podstawy polityczne	56
2.2. Podstawy instytucjonalno-prawne	73
2.3. Podstawy ekonomiczne	84
ROZDZIAŁ III	
STOSUNKI HANDLOWE UE Z CHRL	89
3.1. Czynniki rozwoju wzajemnych stosunków handlowych.....	89
3.2. Dynamika wymiany handlowej UE z ChRL	97
3.3. Struktura towarowa wymiany handlowej UE z Chinami	122
ROZDZIAŁ IV	
WSPÓŁPRACA INWESTYCYJNA MIĘDZY UNIĄ EUROPEJSKĄ A CHINAMI	149
4.1. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne UE z Chinami	151
4.2. Struktura branżowa BIZ	180
4.3. Efekty bezpośrednich inwestycji zagranicznych UE w Chinach	191
ROZDZIAŁ V	
DIALOGI MIĘDZY UE A CHRL I ICH ROZWÓJ	197
5.1. Filar I – dialog polityczny.....	199
5.2. Filar II – dialog ekonomiczny i sektorowy.....	207
5.3. Filar III – dialog „międzyludzki”.....	213
ROZDZIAŁ VI	
EFEKTY I PERSPEKTYWY WSPÓŁPRACY MIĘDZY UE A CHINAMI	221
6.1. Pozytywne i negatywne efekty współpracy dla UE	222
6.2. Pozytywne i negatywne efekty współpracy dla Chin	231
6.3. Perspektywy krótkoterminowe dla UE i dla ChRL	237
6.4. Perspektywy długoterminowe dla UE i dla ChRL	241
ZAKOŃCZENIE	249
WYKAZ TABEL	255
WYKAZ WYKRESÓW	257
WYKAZ RYSUNKÓW I MAP	261
BIBLIOGRAFIA	263
SPIS ANEKSÓW	289

WSTĘP

Kluczowe znaczenie dla ewolucji współczesnego systemu międzynarodowego ma bezprecedensowy wzrost roli wzajemnych relacji między Unią Europejską a Chińską Republiką Ludową, które zdecydowanie nasiliły się na początku XXI wieku. Z uwagi na potencjały ekonomiczne obu partnerów oraz zakres ich wzajemnych powiązań wciąż na pierwszym planie obustronnej kooperacji znajduje się płaszczyzna gospodarcza. Dynamiczny rozwój unijno-chińskiej współpracy ekonomicznej stał się właśnie jednym z głównych trendów rozwojowych w międzynarodowych stosunkach gospodarczych. W XXI wieku, Państwo Środka jest nie tylko najważniejszym partnerem gospodarczym Unii Europejskiej w Azji, ale także drugim po Stanach Zjednoczonych w skali całego globu. Z kolei, dla Chin jednoczącą się Europa jest bardzo ważnym partnerem handlowym we współczesnym świecie i źródłem bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

Istotny aspekt wzajemnych relacji stanowi rozwijająca się współpraca sektorowa. Bardzo ważny jest również dialog polityczny, który pomimo podjętych środków w kierunku jego intensyfikacji i pogłębienia, nadal znajduje się w fazie *in statu nascendi*. Na tej właśnie płaszczyźnie uwidaczniają się wzajemne antagonizmy i różnice zdań, przede wszystkim w kwestiach standardów demokratycznych oraz przestrzegania praw człowieka¹. Podjęta tematyka badawcza jest zatem zagadnieniem aktualnym i ważnym zarówno z punktu widzenia teoretycznego, jak i praktycznego.

Zarysowany potencjał chińskiej gospodarki oraz perspektywy dalszego dynamicznego wzrostu i rozwoju, jak również rosnąca współzależność Unii Europejskiej i Chin przemawiają za koniecznością konstruktywnej współpracy oraz kompleksowego i strategicznego partnerstwa obu stron. Zaistniała sytuacja inspirowała do refleksji nad obecnym kształtem wzajemnych relacji politycznych, gospodarczych i kulturowych. Rozwój wzajemnych stosunków postrzega się zatem zarówno w wymiarze gospodarczym, jak i politycznym oraz kulturowym. UE i Chiny stały się w rezultacie podmiotami tworzącymi drugie, co do wielkości partnerstwo gospodarcze na świecie.

Relacje między UE a Chinami mogą być postrzegane z wielu różnych perspektyw. Ich stosunki mogą być traktowane przede wszystkim, jako element szerszego obrazu rywalizacji między Zachodem, a ważną w stosunkach międzynarodowych od około dwustu pięćdziesięciu lat i konkurencyjną cywilizacją chińską, która po dwustu latach pozostawania w defensywie, staje się przede wszystkim wyzwaniem dla dotychczasowego hegemonu – Stanów Zjednoczonych Ameryki. Relacje unijno-chińskie można również postrzegać, jako interakcje pomiędzy mocarstwami budującymi i definiującymi swoją pozycję. Mimo, że oba podmioty czynią to w zupełnie odmienny sposób, to łączy je jedno, a mianowicie funkcjonowanie w gronie mocarstw-liderów współczesnego świata suwerennych państw. Unia Europejska, jako wtórny podmiot stosunków międzynarodowych stoi przed poważnym wyzwaniem budowania tożsamości międzynarodowej. Sam fakt, że „nie-państwo” próbuje pełnić rolę mocarstwa jest wyrazem śmiałości wizji i znacznych ambicji, tym bardziej, iż budowanie pozycji w świecie suwerennych

¹ K. Żodź-Kuźnia, J. Wiśniewski, *Dynamika wzajemnych relacji między Unią Europejską a Chińską Republiką Ludową na początku XXI wieku*, „Przegląd Politologiczny” 2012, nr 2, s. 65.

państw jest z definicji od początku na straconej pozycji. Z kolei w przypadku Chin, naturalną rolą Państwa Środka, centrum świata, wokół którego krążą inne podmioty świecące światłem wyłącznie odbitym, jest funkcjonowanie w charakterze „jednego z mocarstw”. Przez ostatnie dziesięciolecie Chin, zgodnie z wytycznymi Deng Xiaopinga, pomniejszając swoje znaczenie i zasoby, unikały odpowiedzialności. Jednak w warunkach wzrostu potęgi ekonomicznej i kryzysu gospodarczego, który szczególnie objął państwa zachodnie, pozycja ChRL staje się niezwykle widoczna, a pytanie, w jakim celu chińscy przywódcy będą chcieli jej użyć – coraz bardziej aktualne².

Zgodnie z powyższym, analiza relacji UE-ChRL może być nie tylko owocna jako *case study* stosunków bilateralnych, ale też dla zrozumienia wyboru kluczowych instrumentów budowania tożsamości międzynarodowej przez oba podmioty, odpowiadając na pytanie na ile mogą one być czynnikiem zachowawczym, a na ile ośrodkiem zmiany w stosunkach międzynarodowych. Głównym obrońcą *status quo* są Stany Zjednoczone (dotychczasowy hegemon). Należy jednak jak najpełniej rozpoznać, jak wobec siebie zachowywać się będą Unia Europejska i Chiny – z jednej strony ich główny sojusznik, a z drugiej – główny konkurent. Warto zaznaczyć, że obecnie waga chińskich interesów jest porównywalna z poziomem chińskiego eksportu towarów przemysłowych i surowców nieenergetycznych³.

W monografii poddano badaniom dwa podmioty prawa międzynarodowego: Unię Europejską oraz Chińską Republikę Ludową. Przedmiotem analizy jest ukazanie rozwoju wzajemnych stosunków unijno-chińskich oraz zaprezentowanie ich przyczyn, specyfikę, zakresu, efektów i dalszych perspektyw. Badając rozwój stosunków unijno-chińskich uwzględniono stosunki handlowe, bezpośrednie inwestycje zagraniczne oraz pogłębianie dwustronnych relacji w ramach trzech filarów dialogów wzajemnych (politycznego, gospodarczego i sektorowego oraz „międzyludzkiego”).

Zawarta w pracy analiza dotyczy przede wszystkim stosunków między UE a ChRL w XXI wieku. Jako główną cezurę czasową pracy przyjęto lata 2003-2013, dodatkowo wzbogacone tłem historycznym. Analiza została przeprowadzona m.in. przy użyciu oficjalnych danych statystycznych zgromadzonych przez Unię Europejską, Bank Światowy, Światową Organizację Handlu (ang. *World Trade Organization* – WTO), Konferencję Narodów Zjednoczonych do Spraw Handlu i Rozwoju (ang. *United Nations Conference on Trade and Development* – UNCTAD) i Ministerstwo Handlu Chińskiej Republiki Ludowej (ang. *Ministry of Commerce People's Republic of China* – MOFCOM). Warto zaznaczyć, że dane statystyczne często publikowane są z dwuletnim opóźnieniem (pełne dane dostępne są często z końca 2012 roku), co utrudnia dokładną analizę najnowszych trendów rozwojowych unijno-chińskich relacji. Celem zobrazowania dynamiki i rozwoju dwustronnych stosunków wykorzystano także dane wcześniejsze, pochodzące z drugiej połowy XX wieku oraz pierwszych lat XXI wieku. Istotnym punktem odniesienia, dla oceny postępów rozwoju wzajemnych stosunków okazały

² P.J. Borkowski, Ł. Zamęcki, *Relacje Unia Europejska-Chińska Republika Ludowa. Uwarunkowania wewnętrzne i międzynarodowe*, Warszawa 2011, s. 11-12.

³ Ibidem, s. 12-13.

się relacje po 2003 roku. UE i Chiny zobowiązały się wówczas do zacieśnienia współpracy i ustanowienia partnerstwa strategicznego.

Mimo, że oficjalne kontakty pomiędzy WE a ChRL rozpoczęły się w maju 1975 roku, a pierwsza umowa handlowa została zawarta w 1978 roku, to rozwój wzajemnych stosunków nastąpił dopiero w połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku (1994 roku początek nowego dialogu politycznego, 1995 rok – dwustronny dialog na temat praw człowieka, od 1998 roku regularne spotkania na najwyższym szczeblu). Zdecydowana intensyfikacja wzajemnej kooperacji to jednak początek XXI wieku, kiedy to obie strony zdecydowały, że dialog polityczny przybierze formę kompleksowego „partnerstwa strategicznego”, a w 2005 roku ustanowiono Unijno-Chiński Dialog Strategiczny⁴.

O pogłębieniu stosunków bilateralnych świadczy również to, że w 2003 roku, Chiny opublikowały Białą Księgę w sprawie kontaktów z Unią Europejską (po raz pierwszy w historii, ChRL przyjęła tego typu dokument w odniesieniu do kontaktów z partnerem zagranicznym), a w 2006 roku Komisja Europejska przyjęła komunikat *UE-Chiny: bliższe partnerstwo, większa odpowiedzialność*. Z kolei w 2007 roku, nie tylko rozpoczęto negocjacje w sprawie nowej umowy unijno-chińskiej o partnerstwie i współpracy, ale także zapoczątkowano Dialog Wysokiego Szczebla ds. Gospodarczych i Handlowych UE-Chiny. W 2010 roku, w 35. rocznicę ustanowienia stosunków unijno-chińskich, zainaugurowano spotkanie Wysokiego Szczebla Dialogu Strategicznego i Polityki Zagranicznej. W tym samym roku, przy okazji 13. szczytu, odbyło się także pierwsze forum kulturalne wysokiego szczebla, stawiające sobie za cel wzmocnienie dialogu kulturowego i współpracy w dziedzinie kultury między UE a Chinami. Postanowiono, że rok 2011 będzie Europejsko-Chińskim Rokiem Młodzieży, natomiast rok 2012 – Chińsko-Europejskim Rokiem Dialogu Międzykulturowego. W efekcie zacieśniania wzajemnych stosunków oraz przedmiotowego rozszerzania wymiaru unijno-chińskiego „partnerstwa strategicznego”, zakres wzajemnej kooperacji znacznie się pogłębił. U progu nowego stulecia pojawiły się nowe formy współpracy pomiędzy Unią Europejską a Chinami, które wraz z początkiem XXI wieku zostały silnie rozwinięte. Przykładem tego jest fakt, iż jeszcze w 2004 roku istniało 17 obszarów wspólnego zainteresowania, a na początku drugiego dziesięciolecia XXI wieku objęło je blisko 60 różnych dziedzin.

W pracy skupiono się przede wszystkim na okresie wzmożonej intensyfikacji wzajemnych relacji, a więc od roku 2003 – ustanowienie „partnerstwa strategicznego” pomiędzy UE-ChRL oraz opublikowanie Białej Księgi, do roku 2013, w którym odbył się 16. szczyt UE-ChRL⁵ oraz Unia Europejska zwiększyła się do 28 państw członkowskich (kolejne rozszerzenie 1 lipca 2013 roku – Chorwacja).

W pewnych częściach pracy odwołano się jednak do wcześniejszych okresów współpracy w celu ukazania nie tylko rzeczywistego rozwoju wzajemnych relacji, ale także intensyfikacji stosunków unijno-chińskich (budowa długofalowej strategii, dialogi: polityczny, ekonomiczny i sektorowy oraz „międzyludzki”). Ramy czasowe,

⁴ Pierwszy Unijno-Chiński Dialog Strategiczny odbył się 20 grudnia 2005 roku w Londynie.

⁵ Na 16. szczycie unijno-chińskim nakreślono plan wspólnych działań do 2020 roku. Był to pierwszy szczyt, w którym uczestniczyli przedstawiciele nowego rządu ChRL. Spotkanie na wysokim szczeblu odbyło się w 10. rocznicę nawiązania partnerstwa strategicznego.

obejmujące lata 2003-2013, mają umożliwić jak najdokładniejszą analizę stosunków między Unią Europejską a Chińską Republiką Ludową, ze szczególnym naciskiem na ich intensyfikację i pogłębienie.

Głównym celem monografii było przedstawienie stosunków pomiędzy Unią Europejską a Chińską Republiką Ludową w XXI wieku, uwzględniając różne formy kooperacji, które w ostatnich latach zostały silnie pogłębione. Do celów szczegółowych należy wskazanie podstaw zacieśnienia współpracy, dynamiki wymiany handlowej i pobudzania gospodarek obu stron w XXI wieku oraz ukazanie przyspieszenia rozwoju stosunków dwustronnych i zasadniczych płaszczyzn wzajemnej współpracy. Celem pracy było nie tylko wskazanie efektów kooperacji unijno-chińskiej, przy jednoczesnym uwzględnieniu pozytywnych i negatywnych skutków rozwoju owych stosunków, ale także ukazanie dalszych, możliwych perspektyw współpracy dla Chin i UE. Dla realizacji pracy przyjęto następujące pytania badawcze:

- w jaki sposób kształtują się bilateralne stosunki polityczne, gospodarczo-handlowe oraz społeczno-kulturowe pomiędzy UE a ChRL w XXI wieku?
- co wpłynęło na obecny kształt dwustronnych relacji i czy wspólne działania oraz budowanie szeroko pojętej współpracy przyczyniają się do zwiększenia roli obu stron?
- czy zacieśniające się stosunki wzajemne pomiędzy badanymi podmiotami międzynarodowymi są wystarczająco silne, aby móc mówić o budowaniu „partnerstwa strategicznego”, opierającego się na realizacji wspólnych celów i podtrzymywanego dzięki partnerskim stosunkom łączącym obie strony?
- jaki jest stosunek UE i ChRL do dalszego rozwijania i wzmacniania wzajemnych relacji oraz budowania „partnerstwa strategicznego” i czy rozwój dialogów dwustronnych w trzech filarach pozwoli na rzeczywiste pogłębienie i intensyfikację relacji unijno-chińskich?
- czy pomimo wzrostu wzajemnej kooperacji, Unia Europejska i Chińska Republika Ludowa rywalizują o lepszą pozycję nie tylko we wzajemnych stosunkach, ale również na świecie?
- jakie czynniki hamują rozwój bilateralnych stosunków? Co negatywnie wpływa na ich pogłębienie?
- jakie pojawiają się efekty w wyniku rozwoju współpracy unijno-chińskiej? Jakie są dobre i złe strony zbliżania się do siebie UE i ChRL? Czy istnieją niebezpieczeństwa z tym związane?
- jakie są dalsze możliwości rozwoju współpracy między Unią Europejską i Chińską Republiką Ludową?

Dla podjętej analizy w monografii sformułowano następującą tezę badawczą: pogłębienie i zacieśnianie współpracy stanowi istotny czynnik rozwoju wzajemnych stosunków pomiędzy Unią Europejską a Chińską Republiką Ludową. W celu zweryfikowania przedstawionej tezy sformułowano następujące hipotezy badawcze:

Hipoteza 1: Główne przyczyny umacniania wzajemnych stosunków unijno-chińskich wynikają ze względów strategicznych, geopolitycznych i gospodarczych. Czynniki te wraz z postępującym procesem integracji i umacnianiem się UE nie

mogą zostać zignorowane przez Chiny (UE jest światowym graczem na arenie międzynarodowej). Podobnie jest z rosnącą pozycją Chin w świecie dla UE.

Hipoteza 2: Współpraca UE-Chiny przebiega na różnych poziomach. Wysiłki na tych poziomach uzupełniają się i wzmacniają. Bardzo ważna jest więc ściślejsza współpraca na różnych płaszczyznach, która sprzyja promowaniu rozmiaru i jakości współpracy UE-Chiny, realizując kompleksowy i zrównoważony rozwój wzajemnych stosunków oraz pomagając państwom członkowskim Unii Europejskiej w przezwyciężaniu trudności wynikających z kryzysu lat 2008-2010. Poprzez wzrost współpracy na wszystkich szczeblach, można dodać nie tylko więcej treści, ale również więcej możliwych dróg współpracy i sprawić, że stanie się ona nie tylko szersza, głębsza, ale również i bardziej efektywna.

Hipoteza 3: Fundamentalną podstawą stosunków unijno-chińskich jest zwiększenie wzajemnego zaufania w celu efektywnego wykorzystywania odmienności nie tylko kulturowych obu partnerów. Ze względu na różny poziom rozwoju oraz wybór jego ścieżki, Chiny i UE mają często odmienne zdanie w istotnych kwestiach takich jak choćby przestrzeganie praw człowieka. Obie strony winny więc dokładnie przyglądać się rozbieżnościom poglądów i spojrzeć na nie obiektywnie, korzystając z możliwości prowadzenia wspólnych dialogów oraz szerokiej współpracy w celu usunięcia ewentualnych sytuacji konfliktowych wraz z wszelkimi wątpliwościami, tak aby budować wzajemne zaufanie.

Hipoteza 4: Unia Europejska, w warunkach wzrostu konkurencyjności globalnej, posiada określoną strategię w kształtowaniu partnerstwa z ChRL. Poważnym problemem w budowaniu wzajemnych relacji jest jednak brak jednolitego, spójnego podejścia państw członkowskich, odpowiadającego na wszystkie wyzwania i zagrożenia, które wynikają z rosnącej pozycji Chin w świecie.

Aby dokonać właściwej analizy polityki zagranicznej każdemu aktorowi stosunków międzynarodowych należy odpowiednio dobrać model teoretyczno-metodologiczny. Właściwymi narzędziami przeznaczonymi do analizy polityki zagranicznej państwa dysponuje nauka o stosunkach międzynarodowych. Owe narzędzia wypracowane zostały przede wszystkim na gruncie amerykańskim. Polski dorobek naukowy w zakresie teorii polityki zagranicznej rozwinięty został między innymi w pracach naukowych: Józefa Kukułki, Ryszarda Stemplowskiego, Ryszarda Zięby⁶. W przypadku badań relacji pomiędzy Unią Europejską a Chińską Republiką Ludową należy pamiętać, że mamy do czynienia ze szczególnym typem organizacji międzynarodowej (strukturą organizacyjną) oraz mocarstwem, które ukształtowała cywilizacja odmienna od zachodniej, a więcej która wypracowała swoiste modele analizy. Można więc mówić o problematyczności obu stron badanej relacji. Unia Europejska jest wtórnym podmiotem stosunków międzynarodowych, a jej zdolność do prowadzenia polityki zagranicznej nie jest „naturalna” czy oczywista, lecz wynika z realizacji pewnego rodzaju wyboru o charakterze politycznym, którego dokonują wspólnie wszystkie państwa

⁶ *Polityka zagraniczna państwa*, J. Kukułka, R. Zięba (red.), Warszawa 1992; *Wstęp do teorii polityki zagranicznej*, R. Zięba (red.), Toruń 2007; R. Stemplowski, *Wprowadzenie do analizy polityki zagranicznej RP*, Warszawa 2006.

członkowskie UE⁷. Chiny natomiast są spadkobiercą czterech tysięcy lat państwowości chińskiej, która stanowi instytucjonalny wyraz cywilizacji (jest nie tylko znacznie starsza od zachodniej, ale też opiera się na zupełnie innych wartościach, zarówno politycznych, jak i odmiennych założeniach ontologicznych i epistemologicznych). Zachodnie narzędzie – jakim jest cała nauka o stosunkach międzynarodowych, będąca najbardziej amerykańską z nauk – może okazać się zawodną lub jej przydatność może być bardzo ograniczona⁸.

W związku z powyższym, w pracy zastosowano maksymalne uproszczenie przyjętego modelu, opierając się na kluczowych kategoriach analiz zachowań obu aktorów stosunków międzynarodowych, a nie na pogłębionych konstrukcjach powstałych, aby ulepszyć strukturalizację opisu działania zachodniego państwa narodowego. Fundamentem niniejszej pracy jest stwierdzenie, będące efektem jednego z kluczowych sporów we współczesnych naukach politycznych: podmioty stosunków międzynarodowych, podejmując działania skierowane na zewnątrz, kierują się swoimi interesami, które same określają, oraz chęcią potwierdzenia własnej tożsamości⁹. W ten sposób oba elementy: racjonalny i konstruktywistyczny zostają połączone przez sferę percepcji, przy czym pomiędzy interesami a tożsamością może pojawić się napięcie. Napięcia między interesami a tożsamością z pewnością nie są czymś wyjątkowym, o czym można się przekonać analizując minione wydarzenia historyczne (np. zachowanie Stanów Zjednoczonych podczas pierwszej wojny światowej¹⁰). Pojawia się jednak pytanie, czy w przypadku UE mają one bardziej charakter twórczy i skłaniający do innowacyjności, czy raczej stwarzają barierę dla prowadzenia efektywnej polityki¹¹.

Poszukiwanie tożsamości i miejsca na arenie międzynarodowej przez mocarstwo już funkcjonujące, ale jeszcze niedojrzałe pod względem autodefinicji, stanowi jako problem badawczy poważne wyzwanie teoretyczne. Kategoria tożsamości zwraca uwagę na podejście konstruktywistyczne, z kolei samo posługiwanie się pojęciem mocarstwa (*power*) umieszcza rozważania w ramach paradygmatu realistycznego. Oba podejścia, zarówno realizm, jak i konstruktywizm zostały stworzone przez myśl zachodnią, które niekoniecznie muszą dobrze opisywać rzeczywistość cywilizacji chińskiej, a przede wszystkim dylematy, przed

⁷ Ch. Hill, M. Smith, *International Relations and the European Union: Themes and Issues*, [w:] *International Relations and the European Union*, Ch. Hill, M. Smith (eds.), Oxford 2005, s. 3-20. F. Andreatta, *The European Union's International Relations: A Theoretical View*, [w:] *International Relations and the European Union*, Ch. Hill, M. Smith (eds.), Oxford 2005, s. 21-43. Ch. Hill, *The Capability-Expectations Gap or Conceptualizing Europe's International Role*, [w:] *Economic and Political Integration in Europe: Internal Dynamics and Global Context*, S. Bulmer, A. Scott (eds.), Oxford-Cambridge 1994, s. 103-126.

⁸ P.J. Borkowski, *Uwarunkowania relacji Unia Europejska-Chińska Republika Ludowa. Partnerzy strategiczni w poszukiwaniu tożsamości na arenie międzynarodowej*, [w:] *Relacje Unia Europejska-Chińska Republika Ludowa. Uwarunkowania wewnętrzne i międzynarodowe*, P.J. Borkowski, Ł. Zamęcki (red.), Warszawa 2011, s. 17-18.

⁹ Ibidem, s. 18.

¹⁰ Izolacjonistyczna tożsamość, wynikająca z historycznego dziedzictwa „trzymania się z dala” od Europy, pozostała w napięciu do interesów USA, a przede wszystkim genetyczna i operacyjna brytyjska zasada wolności mórza i handlu, której zagrażała ewentualna wygrana wilhelmińskich Niemiec. Próba pogodzenia obu racji stała się interwencją poprzez włączenie się w wojnę z misją o charakterze cywilizacyjnym, prowadzoną w imieniu „ojców wolności” przez prezydenta Thomasa W. Wilsona. W. Dobrzycki, *Historia stosunków międzynarodowych 1815-1945*, Warszawa 2003, s. 266-269.

¹¹ P.J. Borkowski, op.cit., s. 18-19.

którymi stoją tamtejsi decydenci. Niniejsza monografia stanowi zatem zarówno analizę empiryczną, jak i głos w dyskusji nad użytecznością oraz ograniczeniem różnych podejść teoretycznych w kontekście relacji Chin i Unii Europejskiej. W części poświęconej naświetleniu problemu z punktu widzenia Europy, dominuje umiarkowany konstruktywizm, z kolei w części ukazującej problem z punktu widzenia Chin zastosowano kategorie realistyczne¹².

Można wyrazić przekonanie, że relacje pomiędzy Unią Europejską a Chińską Republiką Ludową wymagają wszechstronnego naświetlenia. Mając świadomość wagi tego zadania postanowiono stopniowo przedstawić poszczególne aspekty jakże złożonych stosunków UE-ChRL w XXI wieku, zachęcając do podejmowania i prowadzenia coraz to głębszych badań.

W badaniach nad wskazanymi obszarami, posłużono się następującymi metodami badawczymi: metodą historyczną, metodą analizy instytucjonalno-prawnej, metodą porównawczą, metodą ilościową, metodą decyzyjną i metodą systemową.

Metoda historyczna genetyczna¹³ (historyczno-krytyczna), zakłada, że każde zjawisko ma swoją genezę i powoduje następstwa i skutki. Metoda ta umożliwiła przedstawienie problematyki związanej z kształtowaniem się wzajemnych stosunków między Unią Europejską a Chińską Republiką Ludową. Poprzez zastosowanie tej metody zarysowane zostało tło historyczne intensyfikacji obustronnych relacji.

W trakcie prowadzenia badań wykorzystano także metodę analizy instytucjonalno-prawnej¹⁴, która wydaje się najbardziej odpowiednia w odniesieniu do problemów badawczych, będących przedmiotem niniejszej monografii, gdyż zbadanie współpracy unijno-chińskiej wymaga pogłębionej analizy licznych aktów prawnych oraz dokumentów o charakterze politycznym i ekonomicznym. Metoda ta posłużyła do omówienia kształtowania się relacji unijno-chińskich w regulacjach prawnych pomiędzy stronami (poświęcono temu zagadnieniu część rozdziału pierwszego oraz drugiego). Powyższą metodę wykorzystano także w rozdziale piątym celem omówienia funkcjonowania podmiotów działających na rzecz pogłębienia bilateralnych stosunków, korzystając z licznych komunikatów Komisji Europejskiej oraz rezolucji Parlamentu Europejskiego.

W interpretacji zebranego materiału, posłużono się także metodą porównawczą (metodą komparatystyczną, analogii)¹⁵, która umożliwiła wyodrębnienie podobieństw i ustalenie zasadniczych różnic pomiędzy badanymi podmiotami stosunków międzynarodowych. Metodą tą posłużono się w rozdziale trzecim do wskazania oraz analizy wymiany handlowej Chin i UE oraz w rozdziale czwartym przy omawianiu współpracy inwestycyjnej pomiędzy UE a ChRL. Została ona też wykorzystana w rozdziale szóstym, w celu przedstawienia podobieństw i różnic w zakresie efektów bilateralnej współpracy pomiędzy stronami.

¹² Ibidem, s. 13.

¹³ A.J. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2008, s. 127-128

¹⁴ A.J. Chodubski, op.cit., s. 126.

¹⁵ A.J. Chodubski, op.cit., s. 125-126; J. Topolski, *Metodologia historii*, Warszawa 1973; J. Hopkin, *Metody porównawcze*, [w:] *Teorie i metody w naukach politycznych*, D. Marsh, G. Stoker (red.), Kraków 2006, s. 251-269; J.R. Sielezin, *Badania źródłowe w politologii. Wybrane zagadnienia metodologiczne*, Wrocław 2010, s. 16-18.

W monografii zastosowano również metody ilościowe¹⁶, polegające na liczbowym opisie zjawisk, w którym wykorzystywane są metody matematyczno-statystyczne. Zastosowano je przede wszystkim w rozdziale trzecim i czwartym. Metodą tą posłużono się aby wyjaśnić m.in. związek między czynnikami ekonomicznymi takimi jak poziom PKB Chin i Unii Europejskiej w kontekście zwiększenia wzajemnych stosunków handlowych. Przeanalizowano związek między poziomem i dynamiką wymiany handlowej UE i Chin w kontekście ich dwustronnej kooperacji. Metoda ta umożliwiła zbadanie specyfiki unijno-chińskiej wymiany handlowej w poszczególnych grupach towarowych. Zastosowanie metod ilościowych było konieczne w celu wskazania dynamiki rozwoju zagranicznych inwestycji bezpośrednich pomiędzy stronami w czwartym rozdziale pracy. Metody ilościowe stały się inspiracją do wyjaśnienia związków przyczynowych pogłębiania dwustronnych relacji pomiędzy obiema stronami. W celu ustalenia efektów współpracy oraz wskazania trendów ich dalszego rozwoju wykorzystano je również w rozdziale szóstym.

W celu rozpatrzenia części przyczyn rozwoju dwustronnych stosunków na początku XXI wieku (przede wszystkim w kontekście uwarunkowań politycznych i ekonomicznych) oraz jej efektów i dalszych perspektyw zastosowano metodę decyzyjną¹⁷. Metoda ta wykorzystana została w celu omówienia działań obu stron, a także poszczególnych państw członkowskich w kierunku rozwoju stosunków pomiędzy stronami.

W pracy wykorzystano również metodę analizy systemowej¹⁸, która umożliwiła pogłębienie syntezy poszczególnych aspektów stanowiących dorobek prawny państw członkowskich UE oraz ChRL, przy jednoczesnym podkreśleniu ich kluczowego znaczenia dla ewolucji współczesnego systemu międzynarodowego. Analiza systemowa, która upatruje zjawiska polityczne jako element systemu (uporządkowany wewnątrznie w całość układ elementów, posiadający określoną strukturę), została wykorzystana dla wskazania wewnątrznie zintegrowanego, wyróżniającego się z otoczenia i kierującego się swoimi prawidłowościami całości rozwoju bilateralnych stosunków unijno-chińskich w kontekście współczesnej gospodarki światowej, rozpatrywanej jako całość. Silne powiązania pomiędzy tymi dwoma podmiotami międzynarodowymi a gospodarką globalną ukazał kryzys gospodarczy lat 2008-2010, którego konsekwencje bardzo szybko odczuły obie strony. Mimo, że oba elementy systemu są autonomiczne, to ich działania mają charakter wzajemny.

Realizacji zakreślonych celów badawczych podporządkowano konstrukcję pracy. Składa się ona ze wstępu, części zasadniczej, obejmującej sześć rozdziałów, zakończenia, spisu tabel, wykresów, rysunków i map oraz bibliografii, a także aneksu. Głębokiej analizie poddany został szereg zagadnień związanych z badaną tematyką. Każdy z rozdziałów potraktowano szczegółowo, a kwestie, które nie zostały objęte w monografii, znalazły odwołanie w przypisach i bibliografii

¹⁶ M. Sulek, *Metody i techniki badań stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2006, s. 69-71; P. John, *Metody ilościowe*, [w:] *Teorie i metody w naukach politycznych*, D. Marsh, G. Stoker (red.), Kraków 2006, s. 217-231; *Metody ilościowe w badaniach ekonomicznych*, Tom XII/1, B. Borkowski, K. Kukuła (red.), Wydawnictwo Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 2012; J. Buttolph Johnson, H.T. Reynolds, J.D. Mycoff, *Metody badawcze w naukach politycznych*, Warszawa 2010, s. 371-422.

¹⁷ A.J. Chodubski, op.cit., s. 130-131; J.R., Sielezin, op.cit., s. 27-28.

¹⁸ A.J. Chodubski, op.cit., s. 119-120.

do prac, które w bardziej wyczerpujący i kompleksowy sposób zajmują się teoretycznymi zagadnieniami wzajemnych stosunków.

W rozdziale pierwszym – *Teoretyczne uwarunkowania współpracy Unii Europejskiej z Chińską Republiką Ludową* – przedstawiono teoretyczne aspekty istoty i kształtowania się uwarunkowań współpracy unijno-chińskiej zarówno w ujęciu liberalnym, jak i protekcjonistycznym. Zwrócono w nim uwagę na główne założenia liberalizmu i protekcjonizmu, uwzględniając ich rozwój w ujęciu teoretycznym. Przeanalizowano liberalne podstawy wzajemnej kooperacji pomiędzy Unią Europejską a ChRL oraz ich działania protekcjonistyczne. Istotną częścią tego rozdziału jest przedstawienie zmian w podejściu obu partnerów w stosunku do dwustronnej współpracy handlowej. Poza tym, wskazano główne założenia polityki handlowej UE wobec Chin oraz ich realizację.

Rozdział drugi – *Podstawy polityczne, instytucjonalno-prawne i ekonomiczne współpracy UE i ChRL* – poświęcony został podstawom politycznym, instytucjonalno-prawnym oraz ekonomicznym wzajemnej kooperacji unijno-chińskiej. Zawarto w nim szczegółową analizę rozwoju i intensyfikacji wzajemnych stosunków na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat. Ukazano tło historyczne stosunków między Unią Europejską a Chińską Republiką Ludową oraz najważniejsze umowy pomiędzy stronami, wskazując w ten sposób główne cele współpracy.

W rozdziale trzecim – *Stosunki handlowe UE z ChRL* – omówione zostały stosunki handlowe Unii Europejskiej i Chińskiej Republiki Ludowej z uwzględnieniem czynników ich rozwoju oraz dynamiki wymiany handlowej obu podmiotów prawa międzynarodowego. Poza tym, określono najważniejsze czynniki dynamicznego rozwoju wymiany handlowej UE z Chinami w XXI wieku. Przedstawiono ponadto zmiany struktury towarowej tejże wymiany. W celu dokładniejszego zobrazowania intensyfikacji wzajemnych stosunków handlowych rozdział ten został wzbogacony oficjalnymi danymi statystycznymi pochodzącymi z Eurostatu, WTO, UNCTAD. Z uwagi na liczne tabele i wykresy, obrazujące rozwój i dynamikę stosunków handlowych Unii Europejskiej i Chin, objętość tego rozdziału (podobnie jak rozdziału czwartego poświęconego inwestycjom zagranicznym) jest stosunkowo szersza niż pozostałych.

W rozdziale czwartym – *Współpraca inwestycyjna między Unią Europejską a Chinami* – przedstawiono bezpośrednie inwestycje zagraniczne UE z Chinami ze szczególnym uwzględnieniem struktury branżowej BIZ i efektów współpracy inwestycyjnej między obiema stronami. Skoncentrowano się na kwestii przepływów kapitałowych w formie zagranicznych inwestycji bezpośrednich, stawiając pytanie o kierunki inwestycyjne Chin oraz miejsce w nich Unii Europejskiej jako potencjalnego kierunku ich destynacji. Rozdział ten, podobnie jak rozdział trzeci, zawiera liczne oficjalne dane statystyczne, które pozwalają sformułować rekomendacje w kontekście przyciągania chińskich inwestycji bezpośrednich na rynek unijny.

Rozdział piąty – *Dialogi między UE a ChRL i ich rozwój* – poświęcony został stale pogłębiającej się i zacieśniającej budowie dialogów wzajemnych, obejmujących trzy filary: dialog polityczny, ekonomiczny i sektorowy oraz „międzyludzki”. W rozdziale tym przedstawiono zakres unijno-chińskiej współpracy, która stale się poszerza, obejmując nowe wymiary i instrumenty współpracy. Mimo,

że współczesne relacje między UE i Chinami znacznie wykraczają poza kwestie gospodarcze to te wciąż pozostają główną częścią ich dwustronnej kooperacji.

W ostatnim, szóstym rozdziale pracy przeanalizowano efekty współpracy pomiędzy UE a ChRL różniąc pozytywne i negatywne aspekty wzajemnej kooperacji. Przedstawione także perspektywy dalszej współpracy. Dokonano próby nakreślenia możliwych scenariuszy na przyszłość, uwzględniając nie tylko krótkoterminowe, ale i długoterminowe perspektywy.

W zakończeniu przedstawiono wnioski i uogólnienia sformułowane na podstawie przeprowadzonych w pracy badań poszczególnych zagadnień i perspektywy związane z rozwojem współpracy unijno-chińskiej. W końcowej części monografii umieszczono spis tabel, wykresów, rysunków i map oraz bibliografię i aneks. Bibliografia obejmuje materiały, które zostały wzięte pod uwagę przy opracowywaniu podjętego tematu badawczego. W przygotowaniu pracy wykorzystano dostępne materiały źródłowe, opracowania, artykuły, publikacje prasowe oraz strony internetowe. W aneksie zamieszczono chronologię najważniejszych wydarzeń w relacjach unijno-chińskich, treść *Umowy handlowej między Europejską Wspólnotą Gospodarczą (EWG) i Chińskiej Republiki Ludowej* z 1978 roku, będącej pierwszą umową pomiędzy WE a Chinami oraz treść *Umowy w sprawie współpracy handlowej i gospodarczej między Europejską Wspólnotą Gospodarczą i Chińską Republiką Ludową* z 1985 roku, która stanowi podstawę prawną ich stosunków. W aneksie zamieszczono także strukturę dialogu unijno-chińskiego oraz unijno-chińskie wspólne programy i inicjatywy oraz działania w zakresie współpracy kulturalnej prowadzone przez Unię Europejską.

W trakcie pracy nad niniejszą monografią skorzystano z różnorodnych pozycji literatury przedmiotu oraz wybranych dokumentów o charakterze prawnym i politycznym. Wykorzystane zostały liczne monografie, prace zbiorowe oraz artykuły naukowe i prasowe, bazujące na literaturze polskiej i zagranicznej. Prezentacja dynamicznej analizy wyjaśniającej istotę zachodzących współzależności pomiędzy UE a ChRL wymagała pogłębionej lektury z zakresu teorii współczesnych stosunków międzynarodowych, zarówno politycznych, jak i gospodarczych. W związku z tym, że znaczna część monografii odnosi się do bieżących wydarzeń, zwłaszcza w kontekście oceny efektów wzajemnej współpracy oraz perspektyw rozwoju dalszych stosunków, korzystano także z aktualnych artykułów oraz materiałów internetowych ukazujących się zarówno w języku polskim, jak i angielskim. Dodatkowym źródłem informacji były ponadto zasoby internetowe oraz dane pochodzące m.in. z oficjalnych statystyk Eurostatu, Banku Światowego, Światowej Organizacji Handlu, UNCTAD, MOFCOM i Głównego Urzędu Cel ChRL.

Podczas analizy zaobserwowano, że poszczególne dane statystyczne znacznie się od siebie różnią (np. wartość napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Chin w 2010 roku według danych Eurostatu wynosiła 0,98 mld USD, z kolei według MOFCOM była sześciokrotnie większa – 5,96 mld USD). Poza tym, oficjalne dane często są niedokładne, do czego przyczyniają się coraz bardziej skomplikowane globalne inwestycje transgraniczne (np. centra finansowe offshore, raje podatkowe). Z uwagi na poufność informacji oficjalne statystyki są niejednokrotnie niepełne i brakuje w nich ważnych wskaźników. W pracy wykorzystano przede wszystkim oficjalne dane unijne oraz organizacji o zasięgu

globalnym. Oficjalne chińskie statystyki nie zawsze są pełne. Znaczne wątpliwości budzą przede wszystkim statystyki produkcji, sprzedaży i inwestycji.

W prezentowanej monografii wykorzystane źródła można podzielić na dwie grupy. Do pierwszej grupy należą prace dotyczące omawianego problemu badawczego, do których można zaliczyć m.in. monografie i opracowania, artykuły naukowe oraz materiały internetowe. Odnoszą się one do kwestii teoretycznych, historycznego rozwoju wzajemnych stosunków, przyczyn zacieśniania współpracy i efektów wzajemnej kooperacji oraz inicjatyw podejmowanych przez obie strony na rzecz przybliżenia wzajemnych relacji. Znaczna część wyводу oparta została na analizie dokumentów pierwotnych, które stanowią drugą grupę źródeł. W opracowaniu wykorzystane zostały przede wszystkim oficjalne dokumenty Komisji Europejskiej i Parlamentu Europejskiego, Ministerstwa Gospodarki RP, Delegacji Komisji Europejskiej do Chin oraz Misji Chińskiej Republiki Ludowej przy Unii Europejskiej, obejmujące oficjalne przemówienia, dokumenty strategiczne, raporty, sprawozdania i stenogramy. Przeanalizowane zostały także materiały, dostępne w języku angielskim, dokumenty rządowe Chińskiej Republiki Ludowej. Z uwagi na bardzo aktualną tematykę poruszaną w opracowaniu, korzystano także z najnowszych artykułów prasowych i naukowych. Istotny wkład w opracowanie miały analizy i opracowania wiodących europejskich i międzynarodowych think tanków, takich jak: European Council on Foreign Relations (ECFR), Bruegel, Asia Society czy też firmy doradcze (Rhodium Group). Uzupełnieniem opracowania są dane statystyczne pochodzące z Eurostatu, Banku Światowego czy też Międzynarodowego Funduszu Walutowego.

Szczególnie wartościowa dla rozpatrzenia pojęcia liberalizmu i protekcjonizmu była monografia Zdzisława W. Puśleckiego *System środków kontroli handlowej Unii Europejskiej w warunkach globalizacji* oraz jej wcześniejsze wydanie *Ochrona handlowa Wspólnoty Europejskiej*, a także artykuł naukowy Zdzisława W. Puśleckiego pt. *Liberalizm w Polsce, Unii Europejskiej i w gospodarce globalnej w okresie zmian*, w monografii przygotowanej pod redakcją Michała Staniszewskiego – *W kręgu liberalizmu*. Omawiając ewolucję postrzegania liberalizmu i protekcjonizmu odwołano się kilkakrotnie m.in. do pracy Franciszka Misiąga (*Interwencjonizm państwa w okresie przechodzenia do gospodarki rynkowej*), Marka Smolenia i Eweliny Górniak (*Interwencjonizm państwowy w warunkach rynkowych*) oraz Adama Gwiazdy (*Globalizacja i regionalizacja gospodarki światowej*), a także Tomasza Rynarzewskiego (*Strategiczna polityka handlu międzynarodowego*), Jana Rymarczyka (*Wspólna polityka handlowa Unii Europejskiej*) i Miliona Friedmana (*Kapitalizm i wolność*). Wykorzystano także prace anglojęzyczne autorstwa m.in. Friedricha Hayeka (*New Studies in Philosophy, Politics, Economics and the History of Ideas*), Hody Anwarula, Gulatiego Ashoka (*WTO Negotiations on Agriculture and Developing Countries*), a także Mohammada Amina, Jamala Ibrahima Haidara (*Trade Facilitation and Country Size*) i Andrei Coriny Nity, Maurizia Zanardiego (*The First Review of EU Antidumping Reviews*). Poza tym wykorzystano rozporządzenia Rady (WE) oraz raporty Komisji Europejskiej poświęcone postępowaniom antydumpingowym i antysubwencyjnym, a także porozumieniom dotyczącym importu tekstyliów i odzieży.

Analizując podstawy polityczne, instytucjonalno-prawne i ekonomiczne stosunków unijno-chińskich ważnymi źródłami była monografia Zdzisława W. Puśleckiego, Macieja Walkowskiego, Tomasza R. Szymczyńskiego, *Unia Europejska wobec wzrostu konkurencyjności Brazylii, Rosji, Indii i Chin (BRIC)*. Rozpatrując uwarunkowania szczególnie przydatne okazały się liczne artykuły naukowe m.in. artykuł Jana Rowińskiego, *Stosunki Unii Europejskiej z Chinami*, w monografii pod redakcją Stanisława Parzymiesa *Dyplomacja czy siła? Unia Europejska w stosunkach międzynarodowych* oraz artykuł Tomasza Białowasa i Magdaleny Kąkol, *Stosunki handlowe Unii Europejskiej z Chinami w latach 1995-2007* w pracy zbiorowej *Pozycja Unii Europejskiej w handlu międzynarodowym, Dynamika i Struktura Obrotów, Konkurencyjność, Główni Partnerzy* pod redakcją Bogumiły Muchy-Leszko. Odwołano się także kilkakrotnie do takich prac zbiorowych jak: *China-Europe Relations: Perceptions, Policies and Prospects* pod redakcją Davida Shambaugh, Eberharda Sandschneidera i Zhoua Hongsa oraz *The EU in the Global Political Economy* pod redakcją Finn Laursen. Przywołano również liczne dokumenty Komisji Europejskiej oraz akty prawne regulujące wzajemne stosunki unijno-chińskie. Szczegółowej analizie poddano *Umowę w sprawie współpracy handlowej i gospodarczej między Europejską Wspólnotą Gospodarczą i Chińską Republiką Ludową z 1985 roku*, która stanowi podstawę prawną obecnych stosunków pomiędzy stronami.

W rozdziale trzecim i czwartym szczególne przydatne okazały się dane z Eurostatu, Banku Światowego oraz coroczne raporty WTO *International Trade Statistics* i UNCTAD – *World Investment Report*. Wykorzystano także dwa roczniki statystyczne dotyczące przepływów handlowych UE z jej głównymi partnerami handlowymi: *External and Intra-EU Trade a Statistical Yearbook Data 1958 – 2008* oraz *External and Intra-EU Trade a Statistical Yearbook Data 1958 – 2010* oraz raport *EU-China Economic Observatory, Issue n°18, December 2013* i *International trade and foreign direct investment 2013 edition*. Wartościowym źródłem dla określenia intensywności inwestycji zagranicznych pomiędzy Unią Europejską a Chinami był raport Thila Hanemanna, Daniela H. Rosena, *China Invests in Europe. Patterns, Impacts and Policy Implications* (Rhodium Group) oraz *Specjalne Strefy Ekonomiczne po 2020 roku. Analiza dotychczasowej działalności oraz perspektywy funkcjonowania* (Ernst & Young). Przydatne okazały się także dane Ministerstwa Gospodarki RP, Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP, Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Pekinie oraz Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Polsce.

W rozdziale piątym dotyczącym dialogów unijno-chińskich wykorzystano dostępne dane na stronach internetowych: Delegation of the European Union to China, European Union – European External Action Service (EEAS), European Strategic Partnerships Observatory, European Union Delegation to the United Nations – New York, Europe China Research and Advice Network (ECRAN), Mission of the People's Republic of China to the European Union.

W ostatnim rozdziale, dotyczącym działań na rzecz dalszych perspektyw wykorzystano szereg źródeł – począwszy od monografii (Jean-Pierre Cabestan, *Polityka zagraniczna Chin. Między integralnością a dążeniem do mocarstwowości*, Andrzeja Lubowskiego, *Świat 2040. Czy zachód musi przegrać?*), przez prace zbiorowe (*Pozycja Unii Europejskiej w handlu międzynarodowym, Dynamika i Struktura Obrotów, Konkurencyjność, Główni Partnerzy* pod redakcją Bogumiły

Muchy-Leszko, czy *Unia Europejska jako współczesny aktor stosunków międzynarodowych* pod redakcją Jacka Knopka) i artykuły naukowe w czasopiśmie naukowych (Ilona Romiszewska, *Chiny jako partner gospodarczy USA i Unii Europejskiej* oraz Michał Skrzek *Relacje Unia Europejska – Chiny w czasach kryzysu*), po raporty międzynarodowych organizacji (*Report on EU customs enforcement of intellectual property rights Results at the EU border 2012*) oraz rezolucje Parlamentu Europejskiego i Opinie Komisji Europejskiej.

W monografii wykorzystano także inne polskie opracowania i monografie, wśród nich warto wymienić inspirujące opracowania autorstwa m.in.: B. Góralczyka, A. Gwiazdy, J. Rowińskiego, Z.W. Puśleckiego, M. Walkowskiego, Z. Wiktora, K. Starzyka, T. Białowąsa, M. Kąkol, B. Muchy Leszko, J. Marszałek-Kawy, K. Tomali, B. Golika, P.J. Borkowskiego, Ł. Zamęckiego, E. Haliżaka, K.M. Pietrasiaka, A. Antczak, K. Żukrowskiej. Na szczególną uwagę zasługują takie publikacje jak: *Relacje Unia Europejska-Chińska Republika Ludowa, Uwarunkowania wewnętrzne i międzynarodowe*, P.J. Borkowski, Ł. Zamęcki (red.), *Pozycja Unii Europejskiej w handlu międzynarodowym, Dynamika i Struktura Obrotów, Konkurencyjność, Główni Partnerzy*, B. Mucha-Leszko (red.), *Unia Europejska jako współczesny aktor stosunków międzynarodowych*, J. Knopek (red.), *Dyplomacja czy siła? Unia Europejska w stosunkach międzynarodowych*, S. Parzymies (red.) oraz B. Góralczyka, *Chiński feniks. Paradoksy wschodzącego mocarstwa* i Z.W. Puśleckiego, M. Walkowskiego, T.R. Szymczyńskiego, *Unia Europejska wobec wzrostu konkurencyjności Brazylii, Rosji, Indii i Chin (BRIC)*.

W opracowaniu wykorzystano także literaturę angielskojęzyczną dotyczącą relacji unijno-chińskich. Szczególne przydatne były prace takich autorów, jak m. in.: A. Burnet, J.P. Guichard, J. Fenby, J. Gittings, A. Harney, K. Seitz, S. Mosher i D. Xiaoping. Wśród najważniejszych publikacji należy wymienić m.in.: T. Hanemann, D.H. Rosen, *China Invests in Europe. Patterns, Impacts and Policy Implications*, J. Fox, F. Godement, *Policy Report: A Power Audit of EU – China relations*, European Council on Foreign Relations, a także *China-Europe Relations: Perceptions, Policies and Prospects*, D. Shambaugh, E. Sandschneider, Z. Hong (eds.), *Prospects and Challenges for EU-China Relations in the 21st Century: The Partnership and Cooperation Agreement*, J. Men, G. Balducci (eds.) oraz *The EU in the Global Political Economy*, F. Laursen (ed.).

Istotne w trakcie badań były informacje, publikacje i raporty prezentowane przede wszystkim na oficjalnych stronach internetowych Komisji Europejskiej, Parlamentu Europejskiego, Światowej Organizacji Handlu, Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju. Pomocne w zdobywaniu materiałów były wspomniane już strony internetowe, takie jak m.in.: Eurostat (epp.eurostat.ec.europa.eu), World Trade Organization (www.wto.org), UNCTAD (www.unctad.org), World Bank (www.worldbank.org), European Union External Action Service (www.eeas.europa.eu), The World Factbook – CIA (www.cia.gov), European Strategic Partnerships Observatory (www.strategicpartnerships.eu), European Union Delegation to the United Nations – New York (www.eu-un.europa.eu), Europe China Research and Advice Network – ECRAN (www.euecran.eu/), Ministry of Commerce of the People's Republic of China (english.mofcom.gov.cn) oraz Mission of the People's Republic of China to the European Union (www.chinamission.be/eng).

ROZDZIAŁ I TEORETYCZNE UWARUNKOWANIA WSPÓŁPRACY UNII EUROPEJSKIEJ Z CHIŃSKĄ REPUBLIKĄ LUDOWĄ

Handel międzynarodowy stanowi główną platformę stosunków gospodarczych. Odgrywa znaczącą rolę w rozwoju gospodarczym współczesnych państw. Dla wielu z nich funkcjonujących w zglobalizowanym świecie, priorytetem jest więc uregulowanie międzynarodowych stosunków handlowych. Niezmiernie istotne dla państw (w tym także dla Unii Europejskiej), które aspirują do roli aktywnych uczestników rynku światowego, jest uregulowanie stosunków gospodarczych z Chinami, które w rankingach Międzynarodowego Funduszu Walutowego i Banku Światowego pod względem wielkości PKB są jedną z największych gospodarek współczesnego świata. UE i Chiny to dwaj najwięksi na świecie partnerzy handlowi. ChRL jest obecnie drugim (zaraz po Stanach Zjednoczonych) największym partnerem handlowym UE. Unia Europejska nie popiera stosowania przez Chiny środków protekcjonistycznych, co uwidacznia się we wzajemnych stosunkach handlowych. Chiny z kolei krytykują postępowanie UE, która odmawia przyznania temu krajowi statusu gospodarki rynkowej¹⁹.

Wiceprzewodnicząca Komisji Europejskiej Viviane Reding podczas „Dialogu obywatelskiego o przyszłości UE”, jaki odbył się w czerwcu 2013 roku w Warszawie, na pytanie o możliwość konkurowania Unii Europejskiej na drodze gospodarczej z Chinami odpowiedziała: „Chiny są bardzo ważnym partnerem handlowym i gospodarczym Unii Europejskiej. Dlatego też Unia Europejska przywiązuje dużą wagę, do tego, aby jej relacje gospodarcze z Chinami opierały się na zasadach uczciwej konkurencji, współpracy oraz poszanowania międzynarodowych reguł, w tym tych dotyczących handlu i spraw związanych z handlem międzynarodowym, wynikających z członkostwa w Światowej Organizacji Handlu (WTO), w której Chiny uczestniczą od 2001 roku. Jednocześnie historia polityczna i gospodarcza Unii Europejskiej i Chin jest różna, dlatego też obaj partnerzy budują swoją konkurencyjność na arenie międzynarodowej w oparciu o różne wartości, zasoby i atuty gospodarcze”²⁰. Normy i reguły prawne, jakie przyjmuje Unia Europejska w ramach gospodarki rynkowej są przede wszystkim wyrazem jej przywiązania do wartości takich jak np. ochrona konsumenta, ochrona środowiska naturalnego, czy polityka społeczna. Zarówno model konkurencyjności UE, jak i Chin może znaleźć odpowiednie miejsce w światowej gospodarce. W pierwszych latach drugiego dziesięciolecia gospodarka chińska spowolniła i nie odnotowywała już wzrostu PKB powyżej 10% rocznie, jak to miało miejsce przez trzy wcześniejsze dekady. Przyczyn takiej sytuacji wiceprzewodnicząca KE upatruje w wyczerpywaniu się wielkiej, naturalnej rezerwy Chin w postaci taniej siły roboczej, co pogarsza konkurencyjność jej gospodarki, a tym samym eksportu. Rząd ChRL rozważa więc zmianę modelu gospodarczego, aby pobudzić alternatywne źródło wzrostu, czyli popyt wewnętrzny (np. poprzez wprowadzenie odpowiednich rozwiązań w sferze polityki społecznej),

¹⁹ M. Armanovica, R. Bendini, L. Vandewalle, *Azja i Pacyfik*, Parlament Europejski, http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/pl/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.6.html (data dostępu: 30.06.2014).

²⁰ *Odpowiedzi po dialogu*, Komisja Europejska, Przedstawicielstwo w Polsce, http://ec.europa.eu/polska/news/130811_dialog_obywatelski_pytania_pl.htm (data dostępu: 30.06.2014).

przy jednoczesnym ograniczeniu kosztów degradacji środowiska naturalnego²¹. Warto podkreślić, że o ile przepisy gospodarcze w Chinach charakteryzują się pełną liberalizacją, o tyle gospodarkę europejską silnie „paraliżują” normy, ograniczenia i wszelkie możliwe przepisy, które uchwała Parlament Europejski.

1.1. Liberalne podstawy współpracy UE z Chinami

Liberalizm jest powszechnie uważany za środek umożliwiający funkcjonowanie wolnego rynku. Nawiązuje bezpośrednio do idei szkoły liberalnej w teorii ekonomii Friedricha A. von Hayeka i Milтона Friedmana²². Idea liberalizmu w gospodarce stanowi opis wolnego, niczym nieskrępowanego rynku, który jest dla wszystkich szansą wykorzystania własnych zalet i możliwości. Nie wszyscy jednak je wykorzystują, na co wpływa zróżnicowany charakter społeczeństw. Należy podkreślić, że kapitalizm opierający się na wolnym rynku nie jest systemem ludzi równych. W każdym społeczeństwie istnieją bowiem jednostki, które są zarówno bardziej lub mniej zdolne, jak i bogatsze i biedniejsze, dlatego jedynie różne traktowanie może pozwolić, aby osoby o różnym „starcie życiowym” mogły osiągnąć podobną lub taką samą pozycję ekonomiczną²³.

Główny problem stanowi koordynacja działalności gospodarczej znacznej liczby osób w niej zaangażowanych. Aby efektywnie wykorzystać istniejące możliwości wymagany jest daleko idący podział pracy i specjalizacji. Poza tym, coraz częściej koordynacja w pełni wykorzystuje osiągnięcia współczesnej nauki i techniki. Bardzo istotne jest także pogodzenie wzrastającej współzależności z wolnością osobistą. Skoordynowanie działalności gospodarczej możliwe jest poprzez kierowanie centralne lub dobrowolną współpracę jednostek, w której obie strony transakcji odnoszą z niej korzyści (warunkiem jest dobrowolność i świadomość obu stron). Model społeczeństwa opierający się na zasadzie dobrowolnej wymiany, która pozwala na koordynację bez przymusu jest „gospodarką wymienną wolnej i prywatnej przedsiębiorczości”²⁴. Efektywna gospodarka nie ogranicza się jedynie do gospodarstw wytwarzających dobra i usługi z własnych środków, które na wspólnie ustalonych zasadach wymienia się na towary i usługi wytwarzane przez innych. W nowoczesnych społeczeństwach, przedsiębiorstwa są pośrednikami między jednostkami, będącymi jednocześnie podmiotami świadczącymi usługi, jak i ich odbiorcami. Handel wymienny i pieniądz jako środek ułatwiający wymianę i umożliwiając oddzielenie aktu kupna od sprzedaży, stanowi podstawę efektywnie prosperującej gospodarki²⁵.

Zdecydowanie trudniej jest sformułować ogólne warunki rozwoju, aniżeli je dokładnie określić i sprecyzować najbardziej sprzyjające im systemy instytucjonalne. Priorytetem dla liberalizmu jest proces tworzenia instytucji o charakterze liberalnym. Wymaga tego nie tylko modernizacja gospodarcza i społeczna, ale także potrzeba natychmiastowych rozwiązań. Fundamenty kapitalizmu powinny mieć racjonalne podstawy w oparciu o istnienie rynku oraz

²¹ Ibidem.

²² F. Hayek, *New Studies in Philosophy, Politics, Economics and the History of Ideas*, London 1978; M. Friedman, *Kapitalizm i wolność*, Warszawa 1993.

²³ Z.W. Puślecki, *Liberalizm w Polsce, Unii Europejskiej i w gospodarce globalnej w okresie zmian*, [w:] *W kręgu liberalizmu. Materiały konferencyjne*, M. Staniszewski (red.), Poznań 2006, s. 95.

²⁴ Ibidem, s. 96.

²⁵ Ibidem.

zespołów instytucji i mechanizmów decyzyjnych, a także kontrolnych, będące gwarantami właściwie funkcjonującej gospodarki rynkowej. Istota gospodarki rynkowej polega na zachowaniu prawa i porządku, który nie może dopuścić do przymusu fizycznego, zapewniając wywiązanie się z dobrowolnych kontraktów. Zgodnie z założeniami liberalizmu, państwo jest wynikiem kontraktu, czyli umowy jaką zawarty jednostki tworzące społeczeństwo. Umowa ta umożliwia zdefiniowanie instancji regulujących i mechanizmów porządkujących, nie naruszając istotnych zasad umowy takich jak: równość, wolność i wzajemność²⁶.

Ważnym zadaniem państwa w systemie liberalnym jest dbanie o przestrzeganie prawa, które ogranicza zakres swobody zachowań poszczególnych jednostek, wprowadzając w ten sposób porządek w życie społeczno-ekonomiczne. Prawo jako rodzaj instytucjonalnego przymusu w stosunku do jednostek danego społeczeństwa, konstruuje życie społeczne i gospodarcze, ukierunkowując aktywność ludzi i określając granice dla zachowań pożądaných. Z uwagi na to, że rozwój wolności i równości jest dla liberalizmu obowiązkiem etycznym, państwo liberalne angażuje się w promocję i realizację tych wartości. Bardzo ważną w funkcjonowaniu gospodarki i społeczeństwa jest symbioza instytucji liberalnych z czynnikiem etyczno-moralnym. Zgodnie z założeniami liberalizmu, prawa człowieka są pierwotne, a ukonstytuowanie się społeczeństwa politycznego wobec nich – wtórne. Ich negowanie przez część władzy politycznej oznacza dyktaturę²⁷.

Liberalizacja w sferze ekonomicznej poprzez wolny rynek zapewnia wolność gospodarczą. Następstwa liberalizmu gospodarczego mają nie tylko charakter ekonomiczny, ale i polityczny. Ekonomia bowiem jest często powiązana z polityką, a wolność polityczna jest równoznaczna z brakiem przymusu w stosunkach międzyludzkich. Główne obawy stanowi możliwość wywierania przymusu. Jak podkreśla Zdzisław W. Puślecki „zachowanie wolności wymaga, w miarę możliwości, wyeliminowania koncentracji władzy oraz rozdrobnienia jej za pomocą systemu kontroli i równowagi. Odbierając władzy politycznej kontrolę nad organizacją działalności gospodarczej, rynek eliminuje źródło przymusu. Siła gospodarcza staje się formą kontroli władzy politycznej, a nie jej wsparciem”²⁸. O ile władza gospodarcza może charakteryzować się znacznym rozproszeniem, o tyle o wiele trudniej jest zdecentralizować władzę polityczną. Choć może funkcjonować wiele małych, niezależnych rządów, to trudniej utrzymać je w dużym systemie politycznym, niż mieć wiele ośrodków siły ekonomicznej w gospodarce wewnętrznej²⁹.

Prekursorem zredukowania do minimum ingerencji państwa w procesy gospodarcze był Adam Smith. W swojej przełomowej pracy *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów* stwierdził, że dzięki pozostawieniu gospodarki własnemu rozwojowi „panujący uniknie niezliczonych złudzeń, na jakie zawsze jest narażony, i nie będzie musiał sprawować obowiązków, dla których pełnienia żaden

²⁶ Ibidem, s. 96-97.

²⁷ Ibidem, s. 97, za: C.M. Balmelli, *Najlepsza oferta publiczna*, „Raport Liberalny”, 1995 grudzień, 4 (II) przedruk za: „Perfiles Liberales” 42/1995.

²⁸ Cyt. za: Z.W. Puślecki, *Liberalizm w Polsce, Unii Europejskiej i w gospodarce globalnej w okresie zmian*, op.cit., s. 98.

²⁹ Ibidem, s. 98.

rozum ani wiedza nie mogą wystarczyć”³⁰. Poglądy A. Smitha wpłynęły na wprowadzenie liberalizmu gospodarczego i ograniczenie roli państwa w takich kwestiach jak: wymiar sprawiedliwości, obrona zewnętrzna i służba wewnętrzna kraju, a zwłaszcza ochrona wolności ekonomicznej jednostek³¹.

Liberalizm ekonomiczny (leseferyzm) postuluje wycofanie się państwa z ingerencji w gospodarkę. Propaguje prywatyzację, deregulację, obniżenie podatków i barier celnych. Stanowi przeciwieństwo dla socjaldemokratycznego modelu państwa opiekuńczego. Najczęściej europejscy liberałowie nie są przeciwni umiarkowanej ingerencji państwa w służbę zdrowia, edukację, emeryturę, walkę z biedą i bezrobociem. Z kolei konserwatywni liberałowie postulują ograniczenie roli państwa również w powyższych dziedzinach, proponując całkowitą prywatyzację lub mieszane modele prywatno-państwowe³².

Zwolennicy skrajnego liberalizmu ekonomicznego negują pozytywny wpływ jakichkolwiek form interwencjonizmu, w tym także z pomocą socjalną, administracyjnym rozbijaniem monopolu i regulowaniem rynku przez system podatkowy. Zarówno liberalizm, jak i neoliberalizm ekonomiczny opiera się na następujących założeniach:

- interwencjonizm państwa narusza logikę funkcjonowania rynku,
- rynek jest z natury sprawnym mechanizmem regulacyjnym, a interwencjonizm obniża jego sprawność,
- interwencjonizm osłabia motywację podmiotów rynku,
- wysokie koszty interwencjonizmu ponoszone są przez konsumentów i podatników³³,
- interwencjonizm „spycha” państwo w sferę jego niekompetencji³⁴.

Dotychczas ludzkość nie wynalazła lepszego mechanizmu podnoszenia efektywności gospodarowania aniżeli mechanizm rynkowy. Mimo, że rynek spełnia podstawowe funkcje ekonomiczne, polegające na kształtowaniu kosztów produkcji i wymuszaniu efektywności gospodarowania jest pod pewnymi względami mechanizmem ułomnym. Owa ułomność mechanizmu rynkowego polega na tym, że w rzeczywistości nie istnieje konkurencja doskonała. Jej przejawem jest bezrobocie, rozwarstwienie społeczne pod względem dochodów i poziomu życia, osiąganie monopolu przez dany podmiot, nadmierne zużycie lub konsumpcja pewnych dóbr i środowiska naturalnego czy choćby występowanie szkodliwych produktów dla zdrowia (narkotyki, tytoń, alkohol). Państwo poprzez swoją interwencję chroni społeczeństwo przed niebezpieczeństwem. Brak reakcji ze strony państwa (leseferyzm) przyczyniłby się do powstania napięć społecznych i negatywnych zjawisk³⁵.

Państwa, które w ramach porozumień multilateralnych zobowiązały się do daleko posuniętej liberalizacji handlu i przepływów kapitału, utraciły niektóre dotychczasowe źródła wpływów budżetowych. Liberalizacja handlu polega bowiem

³⁰ F. Misiąg, *Interwencjonizm państwa w okresie przechodzenia do gospodarki rynkowej*, Warszawa 1994, s. 12.

³¹ M. Smoleń, E. Górniak, *Interwencjonizm państwowy w warunkach rynkowych*, Rzeszów 2007, s. 18.

³² Ibidem, s. 19.

³³ L. Balcerowicz, *Wolność i rozwój. Ekonomia wolnego rynku*, Kraków 1995, s. 435.

³⁴ M. Smoleń, E. Górniak, op.cit., s. 19.

³⁵ Ibidem, s. 19-20.

na redukcji i całkowitym znoszeniu zarówno taryf celnych, jak i różnych podatków eksportowych i importowych. Warto zaznaczyć, że w 1985 roku w krajach gospodarczo słabo rozwiniętych podatki eksportowe i importowe dostarczały jedną trzecią ogólnych wpływów z podatków. Dla porównania, w krajach gospodarczo wysoko rozwiniętych udział podatku importowego – podobnie jak w latach 1975-1985, tak i obecnie – stanowi niewielki procent ogólnych dochodów rządu³⁶. Podatki eksportowe (rzadziej stosowane) i importowe zawsze stanowiły stosunkowo łatwy sposób zwiększania dochodów rządu. W związku z niewymaganą dużą rozbudową aparatu administracyjnego są one często stosowane w krajach rozwijających się. Jak zauważa Adam Gwiazda, zerwanie z protekcjonistyczną polityką ochrony rynku krajowego znalazło odbicie w utraconych wpływach rządu z ceł oraz podatków importowych i eksportowych. Z uwagi na trudności związane ze zrównoważeniem wpływów i wydatków budżetowych z różnych źródeł część krajów rozwijających się musiała później wprowadzić liberalizację systemów handlu zagranicznego³⁷.

Chociaż podatki od handlu pociągają za sobą niskie koszty administracyjne, to rezygnacja z nich powiązana jest z wyższymi stratami w dochodach rządu oraz ogólnym poziomem dobrobytu społeczeństwa danego kraju. Z punktu widzenia państw biednych, istotne więc jest, aby jak najdłużej utrzymać podatki importowe. Zarówno w przypadku liberalizacji przepisów regulujących przepływy kapitału, jak i warunków zawierania transakcji finansowych kwestia ta wygląda bardzo podobnie. Wiele państw jest bardziej elastyczna w tworzeniu ogólnej polityki podatkowej od zysku przedsiębiorstw. Wynika to z faktu, że coraz większa część światowej działalności gospodarczej przemieszcza się za granicę. Wzrost zagranicznych inwestycji bezpośrednich oraz nasilenie się ekspansji korporacji transnarodowych tworzy zupełnie nowe warunki w gospodarce światowej. Aby stać się bardziej atrakcyjnym partnerem, znaczna część państw obniżyła stawki opodatkowania przedsiębiorstw i wprowadziła wiele zachęt inwestycyjnych, których celem jest nakłonienie zagranicznego inwestora do alokacji kapitałów na ich terytorium. Wraz ze stopniowym zmniejszeniem opodatkowania kapitału wzrósł podatek od wynagrodzeń³⁸.

Poszczególne rządy zmieniły strukturę i bazę wyjściową podatków od wynagrodzeń osób fizycznych oraz od zysków przedsiębiorstw. Poważny problem dla większości państw stanowi skuteczność ściągania podatków od korporacji międzynarodowych, które poprzez system cen transferowych odprowadzają znaczną część zysków z krajów o stosunkowo wysokich stawkach podatkowych do krajów o niskim opodatkowaniu zysków³⁹. Nowe wyzwania stwarza również dynamiczny rozwój „handlu elektronicznego” dla opracowania skutecznego systemu pobierania podatków i ujednoczenia bazy podatkowej w skali globalnej. Posługiwanie się Internetem przez firmy międzynarodowe przyczynia się także do zmian sposobu działania filii i oddziałów tych firm oraz form wzajemnego handlu

³⁶ A. Gwiazda, *Globalizacja i regionalizacja gospodarki światowej*, Toruń 2000, s. 19.

³⁷ Ibidem, s. 20.

³⁸ Ibidem, s. 21-22.

³⁹ W połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku około 80% korporacji międzynarodowych prowadziły spór z rządami państw, w których prowadziły działalność gospodarczą w związku z unikaniem płacenia odpowiednich podatków i stosowania cen transferowych. A. Gwiazda, *Globalizacja i regionalizacja gospodarki światowej*, op.cit., s. 22-24.

między nimi. Dotychczasowe tempo rozwoju globalizacji wymaga ujednoczenia warunków działalności przedsiębiorstw w skali całej gospodarki światowej, co usprawni ich działalność. Warto jednak zaznaczyć, że poszczególne państwa w dalszym ciągu będą w różnym stopniu ponosić koszty procesu liberalizacji handlu, przepływu kapitału i transakcji finansowych⁴⁰.

Poważną trudność powoduje liberalizacja transakcji finansowych. Znaczna mobilność w obszarze współczesnych rynków finansowych utrudnia prowadzenie „racjonalnej” polityki monetarnej (np. utrzymanie kursu walutowego w odpowiednim przedziale). Słabość tą ukazał kryzys gospodarczy lat 2008-2010. Współczesne globalne rynki kapitałowe posługują się stopą procentową i kursami walutowymi dla regulacji sytuacji gospodarczej w danym państwie. Polityka monetarna może być używana w celu regulacji gospodarki krajowej lub regulacji kursu walutowego, nie może jednak wpływać na osiągnięcie obu celów naraz⁴¹.

Tabela 1. Wpływ liberalizacji na budżety publiczne

	Liberalizacja		
	Handlu	Inwestycji	Transakcji finansowych
Efekty bezpośrednie	Strata dochodów z ceł	Trudności w ściąganiu podatków od firm zagranicznych	Utrata dochodów z tytułu różnych opłat, marż Dodatkowe wydatki na zrównoważenie zaburzeń na rynku finansowym
Efekty pośrednie	Potrzeba dodatkowych środków dla firm (subsytia), społeczeństwa (oświata, zabezpieczenia społeczne itp.)	Konkurencja podatkowa	Niższa stopa inflacji Kryzysy finansowe

Źródło: A. Gwiazda, *Globalizacja i regionalizacja gospodarki światowej*, Toruń 2000, s. 24.

Według Z.W. Puśleckiego, zarówno przyszłość handlu europejskiego, jak i światowego powinna opierać się na zasadach multilateralizmu. „Tendencje do liberalizacji handlu międzynarodowego przyczyniają się bowiem do wzrostu eksportu, zabezpieczają dotychczasowe miejsca pracy i tworzą warunki do powstawania nowych miejsc zatrudnienia. Konsekwencją niższych ceł będą także niższe ceny konsumpcyjne”⁴².

Na przełomie lat dziewięćdziesiątych XX wieku i początku XXI wieku, znaczne zaangażowanie w eliminacji barier handlowych i inwestycyjnych wykazała Unia Europejska. Uwidocznili się to przede wszystkim w bezpośrednich inwestycjach zagranicznych (BIZ). Przyczyniło się do tego wejście w życie w 1999 roku wspólnej

⁴⁰ A. Gwiazda, *Globalizacja i regionalizacja gospodarki światowej*, op.cit., s. 24-25.

⁴¹ Ibidem, s. 25.

⁴² Z.W. Puślecki, *System środków kontroli handlowej Unii Europejskiej w warunkach globalizacji*, Poznań 2001, s. 220.

waluty europejskiej – euro (początkowo do rozliczeń międzybankowych, a od 2002 roku do powszechnego obiegu) oraz czwarte rozszerzenie Unii Europejskiej w 2004 roku o 10 nowych państw członkowskich. Jak podkreśla Z.W. Puślecki „liberalizacja handlu międzynarodowego w kontekście globalnym ma niezwykle pozytywne znaczenie także dla Unii Europejskiej (...) rzeczywista liberalizacja handlu międzynarodowego zachodzi przy tym w ramach ugrupowań integracyjnych, a w skali światowej mamy do czynienia raczej z tendencjami do liberalizacji handlu”⁴³. Postęp technologiczny, wzrost powiązań ekonomicznych pomiędzy poszczególnymi krajami, będącymi uczestnikami gospodarki światowej oraz swoboda przemieszczania się BIZ pozwala osiągać coraz wyższe korzyści zarówno przez kraje wysoko uprzemysłowione, jak i przez tzw. rynki wschodzące (ang. *emerging markets*), czyli kraje znajdujące się w fazie przyspieszonego rozwoju⁴⁴.

W nowych warunkach rozwoju gospodarki światowej, świat zwrócił się w kierunku Chin. Uznano je za supermocarstwo, które może odmienić handel światowy. Z uwagi na tanią siłę roboczą, miliony utalentowanych inżynierów i dobrze rozwiniętą infrastrukturę, w wielu dziedzinach Chin osiągnęły przewagę konkurencyjną. W liberalizacji handlu i w globalizacji ChRL upatruje najskuteczniejszą metodę walki z biedą. W tym kontekście niezwykle ważne stało się, tak jak wspomniano wcześniej, przystąpienie Chin do Światowej Organizacji Handlu w 2001 roku⁴⁵. Wydarzenie to miało znaczenie historyczne. Wejście ChRL do WTO oznaczało bowiem ewolucję tej organizacji w stronę formy uniwersalnej, globalnej. Poza tym, Światowa Organizacja Handlu zyskała ogromny rynek, który został otwarty dla konkurencji zagranicznej. Z punktu widzenia Chin, ich przystąpienie do WTO wiązało się nie tylko z wielką szansą, ale i wielkim wyzwaniem. Przystąpienie Chin do Światowej Organizacji Handlu było ważnym krokiem i wymagało od Chin podjęcia śmiałych reform i liberalizacji istotnych części gospodarki. Zarówno Chiny, jak i członkowie WTO w znacznym stopniu skorzystały na integracji Chin w światowym porządku gospodarczym. Członkostwo w WTO zapewniło Chinom stabilne i bezpieczne wejście na światowe rynki, a zwłaszcza na rynek UE. Aby uzyskać równowagę gospodarczą, Państwo Środka, znajdujące się w okresie przejścia do gospodarki rynkowej, musiało jednak stawić czoła wielu własnym, wewnętrznym problemom (Stany Zjednoczone wraz z Wielką Brytanią przeprowadziły w Chinach „wstrząs rynkowy”). Poza tym, długoterminowa stabilizacja kraju była uzależniona od szybkiego wzrostu ekonomicznego, który mógł osiągnąć zamierzone efekty tylko wówczas, gdy zagraniczni inwestorzy upewnią się, że Chiny są odpowiedzialnym partnerem handlowym, mogącym odgrywać znaczącą rolę w świecie⁴⁶.

⁴³ Cyt. za: Z.W. Puślecki, *Liberalizm w Polsce, Unii Europejskiej i w gospodarce globalnej w okresie zmian*, op.cit., s. 102.

⁴⁴ Ibidem, s. 102-103.

⁴⁵ Chiny rozpoczęły starania o wejście do GATT/WTO w 1986 roku. W latach 1999-2001 negocjacje uległy przyspieszeniu. W 1999 roku Chiny podpisały porozumienie ze Stanami Zjednoczonymi, a w 2000 roku z Unią Europejską. W 2000 roku ChRL uzyskały również od USA klauzulę największego uprzywilejowania.

⁴⁶ Z.W. Puślecki, *Liberalizm w Polsce, Unii Europejskiej i w gospodarce globalnej w okresie zmian*, op.cit., s. 110-111.

W opinii Chin, na formalne wejście do WTO pozwoliła restrukturyzacja kraju. Wraz z uzyskaniem członkostwa w WTO, w ChRL wprowadzono nowe reguły handlowe. Postanowiono, że w kolejnych latach nastąpi stopniowa eliminacja wszystkich kontyngentów i innych barier pozataryfowych, które hamują napływ towarów zagranicznych. Dalszemu obniżeniu ulec miały również cła, których poziom zmniejszył się z 44% w 1992 roku do 15% w 2001 roku (przeciętnie do 9%). Poza tym, banki zagraniczne zyskały prawo nie tylko do wprowadzania zagranicznej własności w 100% we wszystkich branżach, ale także do gromadzenia depozytów od mieszkańców Chin w ich lokalnej walucie. Swoje udziały w chińskiej sieci telekomunikacyjnej mogli lokować zagraniczni operatorzy telekomunikacyjni. Zmiany wprowadzono również na chińskim rynku samochodowym. Zagranicznym producentom samochodów umożliwiono produkcję oraz sprzedaż różnego rodzaju modeli według życzeń i zamówień krajowych dealerów i sieci serwisowej. Import w sektorach takich jak: telekomunikacja, komputery, a także półprzewodniki, który we wcześniejszych okresach podlegał chińskiej ochronie, został zwolniony od cła do 2005 roku. Mimo, że zagraniczni inwestorzy zdawali sobie sprawę, że przyjęcie przez ChRL reguł WTO pozwoli im bezpiecznie działać na jej terytorium, nie oczekiwali szybkiego wprowadzenia prawnych instytucji wspierających reguły WTO. Tymczasem chińskie praktyki handlowe coraz bardziej podporządkowywano regułom antydumpingowym, prawu własności intelektualnej i innym legalnym działaniom w Pekinie i na prowincji, gdzie wciąż jeszcze dochodzi do protekcji chińskich firm⁴⁷.

Mimo, że akumulacja i wsparcie przemysłu w Chinach były podobne jak w Ameryce Łacińskiej i w Azji Południowo-Wschodniej, to w 2006 roku ChRL stała się największym na świecie rynkiem urządzeń radiowych (światowej klasy urządzenia elektroniczne dostarczane na rynek globalny produkowano m.in. w Pekinie, Huangho). Bardzo intensywnie rozwijała się także produkcja samochodów oraz przedsiębiorstwa o kapitale mieszanym typu *joint venture*⁴⁸.

Przystąpienie Chin do WTO stanowiło poważne wyzwanie dla chińskiego rolnictwa. W porównaniu do gigantycznych amerykańskich farm, chińskie gospodarstwa były bardzo małe – ich powierzchnia wynosiła najczęściej pół hektara. Na przestrzeni dwóch minionych dekad chiński rząd przygotował dobrą płaszczyznę do przeprowadzenia reform ekonomicznych.

Podkreślić należy fakt, iż wejście Chin do WTO przyczyniło się do wzrostu ich udziału w handlu światowym z 3 do 7% (w 1986 roku jedynie 0,7%)⁴⁹. Poza tym, spowodowało to znaczne przyspieszenie już dokonanych reform. W rezultacie podejmowanych działań, w ciągu ostatnich kilkunastu lat Chiny stały się ważnym centrum produkcyjnym świata. Aby jednak stać się częścią świata musiały podporządkować się jego prawom. W 2013 roku, Chiny były drugim największym eksporterem świata, zaraz po UE i trzecim największym importerem na świecie po USA i UE. Państwo Środka jest równocześnie największym po USA światowym odbiorcą inwestycji zagranicznych. Przyczyn wzrostu pozycji ChRL należy przede

⁴⁷ Ibidem, s. 109.

⁴⁸ Należały do nich firmy z Szanghaju, np. Shanghai Automotive Industry Corp., która nawiązała współpracę kapitałową z Volkswagenem i General Motors Corp., a także Tianjin Automotive, która podjęła współpracę z Toyota Motor Corp.

⁴⁹ Z.W. Puślecki, *Liberalizm w Polsce, Unii Europejskiej i w gospodarce globalnej w okresie zmian*, op.cit., s. 110.

wszystkim doszukiwać się w taniej, młodej i wykształconej sile roboczej⁵⁰ oraz w bardzo chłonnym rynku pracy, na który każdego roku wkraczają tysiące nowych pracowników. Atrakcyjność Chin podnosi niski koszt ziemi pod firmę przemysłową, który na początku XXI wieku w Szanghaju wynosił około 25 USD za 1 m² (o połowę mniej niż w Kuala Lumpur i Bangkoku oraz 60 razy mniej niż w Yokohamie)⁵¹.

Warto zaznaczyć, że wejście Chin do WTO przyspieszyły działania skierowane przeciwko terroryzmowi⁵². Ataki terrorystyczne na World Trade Center w Nowym Jorku i na Pentagon w Waszyngtonie z 11 września 2001 roku negatywnie wpłynęły na liberalizację światowego handlu. W związku z nasileniem się zagrożeń wzrosły wydatki na bezpieczeństwo (zwłaszcza bezpieczeństwo personelu zarządzającego firmami zagranicznymi) oraz na podejmowane środki ostrożności, w tym w zakresie swobodnego przepływu osób, towarów i usług. Nastąpiło zachwianie modelu wzrostu gospodarczego z lat dziewięćdziesiątych XX wieku, charakteryzującego się wysoką produktywnością i niskim poziomem inflacji. Wiele firm zostało zmuszonych do ponoszenia wyższych kosztów dotyczących ubezpieczenia i zapewnienia bezpieczeństwa personelowi pracującemu poza granicami danego państwa. Dodatkowo, przewozy międzynarodowe opóźniały drobne kontrole graniczne, które zmuszały do przeprowadzania różnego rodzaju inwentaryzacji. Wysokie ryzyko związane ze znacznymi kosztami (zwłaszcza ubezpieczenia) i ewentualnymi działaniami terrorystycznymi, przenoszono na ceny produktów, przyczyniając się do weryfikacji planów lokalizacji biznesu. Wiele firm uruchamiało inwestycje krajowe (zwłaszcza gdy inwestor posiadał duży kapitał). Po 11 września 2001 roku, amerykańskie korporacje inwestowały jedynie w krajach uważanych za państwa stabilne i odznaczające się wzrostem gospodarczym (m.in. w Chinach, Korei Południowej, Meksyku). Za państwa niebezpieczne uznano większość krajów arabskich oraz część Ameryki Łacińskiej, Azji Południowo-Wschodniej wraz z Indonezją i Filipinami. Dodatkowo, Stany Zjednoczone wprowadziły nową politykę imigracyjną, zwiększającą bezpieczeństwo graniczne⁵³. Cały świat odczuł wyraźne ograniczenia ekspansji handlu międzynarodowego oraz przepływów kapitałowych, co przyczyniało się do tworzenia licznych przeszkód i barier, powodujących głębokie zmiany w gospodarce globalnej.

Zdecydowaną przewagą gospodarki o charakterze liberalnym są jej przejrzyste reguły funkcjonowania. Atrakcyjność i sprawiedliwość wolnego rynku jest jednak tylko wówczas, gdy odpowiednio działają powołane instytucje rynkowe, stosowane jest przejrzyste prawo, a poszczególne jednostki, tworzące społeczeństwo, postępują zgodnie z wartościami moralno-etycznymi⁵⁴.

Warto zaznaczyć, że zagraniczna polityka ekonomiczna państw rozwiniętych łączy w sobie dwie przeciwstawne koncepcje. Z jednej strony realizuje się inicjatywy wolnego handlu (zwykle w stosunku do wybranych krajów, będących

⁵⁰ Wiele chińskich uniwersytetów i instytutów kształci względnie nisko opłacalnych pracowników inżynierskich.

⁵¹ Z.W. Puślecki, *Liberalizm w Polsce, Unii Europejskiej i w gospodarce globalnej w okresie zmian*, op.cit., s. 110-111, za: „Business Week”, October 22, 2001, s. 45.

⁵² Z.W. Puślecki, *Liberalizm w Polsce, Unii Europejskiej i w gospodarce globalnej w okresie zmian*, op.cit., s. 108.

⁵³ Ibidem, s. 104-105.

⁵⁴ Ibidem, s. 111-112.

w porozumieniu regionalnym), a z drugiej państwa kierują się protekcjonizmem wobec reszty świata. Członkowie Światowej Organizacji Handlu wraz z innymi znaczącymi instytucjami międzynarodowymi takimi jak: Bank Światowy (ang. *World Bank*), Międzynarodowy Fundusz Walutowy (ang. *International Monetary Fund – IMF*), Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (ang. *Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD*) czy Konferencja Narodów Zjednoczonych do Spraw Handlu i Rozwoju (ang. *United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD*) dążą do zwiększenia liberalizacji międzynarodowej w wymianie handlowej i usług oraz w przepływach kapitałowych, tak aby wszystkie państwa uczestniczące w światowej wymianie handlowej osiągnęły dobrobyt społeczno-gospodarczy.

W nowych warunkach rozwojowych należy zwrócić szczególną uwagę na konieczność dostosowania strategii ekonomicznych wielkich koncernów do człowieka i społeczeństwa, tak by traktować ich nie tylko w kategoriach konsumentów. Podejście to jest zgodne z encykliką papieża Jana Pawła II, *Centesimus annus*⁵⁵, ogłoszonej 1 maja 1991 roku, w której rozwiązania problemów współczesnego świata i perspektyw rozwoju ludzkości, w warunkach globalizacji, upatruje się w solidarności międzyludzkiej⁵⁶.

1.2. Protekcjonistyczne uwarunkowania współpracy Chin z UE

Tendencje liberalizacyjne w ostatnich latach zostały silnie skonfrontowane z intensywnie rozwijającym się neoprotekcjonizmem. Współczesny protekcjonizm handlowy polega przede wszystkim na zmianie instrumentów polityki handlowej. Przejrzyste taryfy celne w stosunku do wybranych gałęzi produkcji zostały zastąpione różnego rodzaju subtelnymi środkami parataryfowymi i pozataryfowymi. Przyczyną nowej fali protekcjonizmu upatruje się przede wszystkim w światowym kryzysie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku oraz w dążeniu krajów rozwiniętych do podnoszenia własnego dobrobytu. Poza tym, jest to pewnego rodzaju odpowiedź na realizowaną politykę liberalizacji międzynarodowej⁵⁷. W ostatnich latach, zwiększenie obecności państwa w gospodarce wywołał kryzys amerykańskiego rynku finansowego, który wystąpił w 2007 roku⁵⁸ i dotyczył głównie amerykańskich banków inwestycyjnych, a następnie przeniósł się do pozostałych części świata.

Istota neoprotekcjonizmu nie odbiega jednak od pojęcia, które definiuje to zjawisko w teorii handlu międzynarodowego we wcześniejszych okresach rozwoju gospodarczego. Pojęcie protekcjonizmu handlowego obejmuje „ogół działań interwencyjnych na rynku, mających na celu ochronę produkcji krajowej przed konkurencyjnym importem oraz popieranie własnego eksportu za pomocą środków polityki ekonomicznej”⁵⁹. Wśród zwolenników ochrony własnej gospodarki przeważa pogląd, że pełna swoboda handlowa nie zapewni krajom mniej

⁵⁵ Jan Paweł II, *Encyklika Centesimus annus*, 1 maja 1991 roku, *Opoka*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/centesimus_1.html (data dostępu: 30.06.2014).

⁵⁶ Z.W. Puślecki, *Liberalizm w Polsce, Unii Europejskiej i w gospodarce globalnej w okresie zmian*, op.cit., s. 103.

⁵⁷ T. Rynarzewski, *Strategiczna polityka handlu międzynarodowego*, Warszawa 2005, s. 55-56.

⁵⁸ Kryzys zaczął się ujawniać w 2006 roku poprzez spadek cen nieruchomości.

⁵⁹ Z.W. Puślecki, *System środków kontroli handlowej Unii Europejskiej w warunkach globalizacji*, op.cit., s. 19. Z.W. Puślecki, *Ochrona handlowa Wspólnoty Europejskiej*, Poznań 1994, op.cit., s. 17.

rozwinętych osiągnięcia korzyści gospodarczych, gdyż stają się one jedynie producentami oraz eksporterami surowców i nieprzetworzonych płodów rolnych, co nie sprzyja zarówno rozwojowi przemysłu, jak i wejściu na ścieżkę trwałego rozwoju ekonomicznego. Aby utrzymać równowagę bilansu handlowego i płatniczego oraz utrudnić działania konkurencji zagranicznej, zmuszone są do stosowania polityki protekcyjnej. Poprzez ochronę produkcji krajowej zapewniają gospodarce odpowiednią produkcję, rozwój gałęzi przemysłu przetwórczego oraz wysoki poziom zatrudnienia⁶⁰. Warto zaznaczyć, że o ile liberalizm handlowy charakteryzuje się wzrostem gospodarczym, o tyle protekcjonizmowi najczęściej towarzyszy stagnacja i trudności adaptacyjne do istniejących warunków rozwoju gospodarki światowej i handlu międzynarodowego. Sytuację tę wzmacniają różnice rozwojowe między krajami wysoko rozwiniętymi, a słabo rozwiniętymi, które aby szybko przełamać zacofanie gospodarcze często stosują ochronę handlową⁶¹.

Zagadnienia związane z handlem zagranicznym w procesach wzrostu gospodarczego stały się przedmiotem badań teoretyków, w tym ekonomii klasycznej – Adama Smitha i Davida Ricardo. Słabe strony polityki wolnego handlu pozwoliły na rozwój teoretycznych argumentów protekcjonizmu handlowego. W Europie po raz pierwszy pojawił się on w okresie merkantylizmu. Przyczynił się wówczas do rozwoju przemysłu i zajął stałe miejsce w rozwoju gospodarczym. Zgodnie z teorią korzyści komparatywnych D. Ricarda, handel zagraniczny będący czynnikiem rozszerzającym międzynarodowy podział pracy pozwala efektywnie wykorzystywać zasoby i siły produkcyjne świata. Według tej teorii, każdy kraj powinien specjalizować się w rozwoju produkcji na własne potrzeby i na eksport wyłącznie w tych dziedzinach wytwórczości, w których ma stosunkową przewagę (licząc w nakładach pracy) nad innymi krajami. Według D. Ricarda najbardziej korzystne kierunki specjalizacji dla wszystkich krajów będą realizować się automatycznie poprzez konkurencję i eliminację mniej wydajnych gałęzi produkcji w poszczególnych krajach. Zapewnienie pełnej wolności handlu międzynarodowego jest jednak koniecznym warunkiem, który doprowadzi do najefektywniejszego wykorzystania zasobów i sił produkcyjnych w skali globalnej⁶².

W kolejnych latach, teorii korzyści komparatywnych nadano nieco odmienną wersję, opierając ją na subiektywnej teorii wartości – użyteczności krańcowej, a nie na obiektywnej wartości płynącej z pracy. Nowa teoria określała kierunki specjalizacji poszczególnych krajów, co oznaczało podporządkowanie rozwoju gospodarczego warunkom i mechanizmowi rynku światowego. Stanowi to poważny zarzut w kierunku klasycznej teorii wolnego handlu, która dąży do optymalizacji dobrobytu światowego i powiększania nierówności rozwojowych w gospodarce światowej⁶³. Korzyści jakie przynosi wolny handel nie są bowiem równo dzielone pomiędzy wszystkie państwa uczestniczące w międzynarodowym podziale pracy. Jak zaznacza Z.W. Puślecki „Poważnym mankamentem argumentów stosowanych na rzecz wolnego handlu jest to, że oparte są one na zasadach statycznych.

⁶⁰ A. Jenik, E. Pancer-Cybulska, *Polityka walutowa i unia walutowa*, [w:] *Polityka gospodarcza*, B. Winiarski (red.), Warszawa 2006, s. 529.

⁶¹ Z.W. Puślecki, *System środków kontroli handlowej Unii Europejskiej w warunkach globalizacji*, op.cit., s. 19.

⁶² Ibidem, s. 19-20.

⁶³ Szerzej: *Współczesne wymiary nierówności w procesie globalizacji*, E. Okoń-Horodyńska, A. Zachorowska-Mazurkiewicz (red.), Kraków 2011.

Stosowanie modelu wolnego handlu w praktyce prowadziłoby zatem do utrwalania istniejących struktur gospodarczych, uniemożliwiając krajom słabiej rozwiniętym osiągnięcie korzyści z podziału pracy o charakterze przemysłowym⁶⁴.

W latach międzywojennych, szwedzcy ekonomiści Eli Heckscher i Bertil Ohlin, rozwinęli inną, nową wersję teorii korzyści komparatywnych, w której rachunek korzyści i korzyści komparatywnych między krajami oparte są na cenach rynkowych. Zgodnie z teorią, różnice cen i kosztów są uzależnione od obfitości wyposażenia poszczególnych krajów w czynniki produkcji. Najbardziej opłacalnymi kierunkami specjalizacji poszczególnych krajów są te, w których rozwój produkcji opiera się na własnych potrzebach oraz na eksporcie nadmiarowych towarów. Z kolei produkty, których wytworzenie w danym kraju wymaga znacznego zużycia rzadkich czynników powinny być sprowadzane z zagranicy. Teoria opiera się na stałej ilości i jakości czynników produkcji w poszczególnych krajach, niezmienności technologii i metod wytwarzania oraz na założeniu, że te same produkty wytwarzane są w różnych krajach poprzez podobną kombinację czynników produkcji dla każdego kraju oraz podobne kombinacje czynników produkcji (identyczna funkcja produkcji tych samych towarów). Dodatkowo, teoria zakłada: przenośność czynników produkcji w poszczególnych krajach, przy jednocześnie ograniczonej ich przenośności w skali światowej, co stanowi doskonałą konkurencję oraz pełne zatrudnienie (teoria nie uwzględnia oszczędności jakie może przynieść produkcja na szeroką skalę)⁶⁵.

Mimo statycznego charakteru, teorie korzyści komparatywnych stanowią podstawę do określenia kierunków rozwoju poszczególnych krajów. Według nowej wersji teorii, każdy kraj powinien dostosować kierunki swojego rozwoju i strukturę handlu zagranicznego do aktualnie istniejącego układu korzyści komparatywnych. W przypadku, gdy w wyniku akumulacji kapitału, postępu technicznego i wzrostu ludności wypracowana zostanie nowa struktura korzyści komparatywnych, wówczas dany kraj winien się do niej odpowiednio dostosować. Obecnie istniejąca struktura korzyści komparatywnych powinna stanowić podstawę do ustalania kierunków rozwoju wymiany handlowej kraju z zagranicą. Kraje słabo rozwinięte winny więc koncentrować się na rozwoju produkcji towarów, które zużywają stosunkowo mniej kapitału na jednostkę produktu gotowego, z kolei importować powinny dobra, których wytwarzanie wymaga znacznych ilości kapitału⁶⁶.

Warto zaznaczyć, że kraje słabiej rozwinięte cechują się niekorzystnym *terms of trade*⁶⁷ (ceny na artykuły mniej przetworzone są niższe niż ceny na artykuły o wysokim stopniu kapitałochłonności), co pogłębia rozpiętość między poziomem rozwoju krajów wysoko uprzemysłowionych a krajami słabo rozwiniętymi. Warto zaznaczyć, że o ile handel surowcami i płodami rolnymi można tłumaczyć różnicami w wyposażeniu w czynniki produkcji, o tyle handel towarami przemysłowymi wynika z takiej samej struktury popytu w krajach biorących w nim udział. Poszczególne gałęzie przemysłu rozwijają się pod wpływem istnienia potencjalnych rynków wewnętrznych. Określona gałąź przemysłu może się włączyć

⁶⁴ Z.W. Puślecki, *System środków kontroli handlowej Unii Europejskiej w warunkach globalizacji*, op.cit., s. 20.

⁶⁵ Ibidem, s. 20-21.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ *Terms of trade* (warunki wymiany) określają stosunek indeksów cen towarów eksportowanych do indeksów cen towarów importowanych.